

O'zbekiston va xorijiy davlatlar Milliy malaka tizimining qiyosiy tahlili natijalari to'g'risidagi hisobot

GIZ TexVET loyihasi tomonidan tayyorlangan

Nashrga tayyorlovchi

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
(Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati)
Bosh ofis Germaniyaning Bon va Eshborn
shaharlarida ro'yxatdan o'tgan.
“O'zbekiston kasb-hunar ta'limi tizimida islohot va modernizatsiya jarayonini qo'llab-quvvatlash -
TexVET” loyihasi.
GIZning loyiha ofisi
O'zbekiston, Toshkent, Olmazor tumani, Sebzor ko'chasi, 313-uy.
www.giz.de

Sana

2024 yil iyul

Design

TexVET loyihasi

Tayyorladi:

Matthias Klingenberg, Nodir Rakhimov, Natalia Grekova, Elena Sabirova

GIZ ushbu hisobot mazmuni uchun javobgardir.

Ushbu hisobot Germaniya Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot federal vazirligi (BMZ) nomidan Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (Germaniya xalqaro hamkorlik bo'yicha federal tashkiloti) tomonidan amalga oshirilayotgan “O'zbekiston kasb-hunar ta'limi tizimida islohot va modernizatsiya jarayonini qo'llab-quvvatlash - TexVET” loyihasi doirasida ishlab chiqilgan va nashr etilgan.

Kirish

Ushbu tahliliy hisobotning ishlab chiqilishi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi va Ta'lim sohasidagi loyihalar markazi tomonidan GIZning TexVET loyihasiga Kasbiy malakalar to'g'risidagi qonun loyihasi uchun fikr-mulohazalar tayyorlash bo'yicha yuborilgan so'rovga asoslangan.

Ma'lumki, O'zbekistonning Milliy malakalar tizimi (MMT)ni yaratish 2020-yilda quyidagi hujjatlar qabul qilinishi orqali boshlandi:

- Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida Milliy kasbiy malakalar, bilim va ko'nikmalar tizimi faoliyatini tashkil etish choralari to'g'risida»gi qarori (2020-yil 15-may, №287);
- O'zbekiston Respublikasining «Aholi bandligi to'g'risida»gi Qonuni (2020-yil 20-oktabr, № O'RQ-642);
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Malakani baholash tizimini tubdan takomillashtirish va mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori (2020-yil 31-dekabr, PQ-№4939);
- Vazirlar Mahkamasining «Kasbiy ko'nikmalar va bilimlarni rivojlantirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarori (2021-yil 30-sentabr, №606);

Ushbu hujjatlarning qabul qilinishi hukumatning Milliy malakalar tizimini yaratish va takomillashtirishga bo'lgan jiddiy e'tiborini ko'rsatadi.

GIZning TexVET loyihasi ekspertlarining fikricha, "Kasbiy malakalar to'g'risida"gi qonun loyihasi barcha manfaatdor tomonlar (jumladan, xalqaro miqyosda MMTni tan olish va solishtirishni yaxshilash masalalari) uchun yanada moslashuvchan, aniq va tushunarli bo'lishi uchun Milliy malaka tizimining asosiy elementlari/ ishtirokchilarini, boshqaruv mexanizmlari va moliyalashtirilishi qonunchilik darajasida belgilanishi kerak.

Agar ushbu qonun haqiqatan ham mavjud huquqiy hujjatlarni almashtirish yoki o'zgartirishga mo'ljallangan bo'lsa, u 2020-yildan boshlab Milliy malakalar tizimini tartibga soluvchi mavjud hujjatlarning ijobiy jihatlarini hisobga olishi kerak. Bu jarayonda, hozirgi Milliy malakalar tizimi nima uchun hali ham kutilgan natijalarni ko'rsatmaganiga javob topish muhimdir.

Bu esa GIZning TexVET loyihasini O'zbekistonning butun MMTni rivojlangan mamlakatlarning Milliy malakalar doiralari (MMD)¹ asosiy funksiyalari, element va xususiyatlari prizmasi orqali solishtirma tahlilini o'tkazishga undadi. Tahlilda quyidagi mezonlardan foydalanildi: asosiy maqsadlar, o'rganish darajalari, kompetensiyalarga asoslangan yondashuv, malakalar turlari, o'quv natijalari, sifat nazorati, kredit tizimlari, kasbiy o'sish yo'llari, shaffoflik va ko'chirish imkoniyati, avvalgi o'rganishlarni tan olish va tasdiqlash, akkreditatsiya va manfaatdor tomonlar ishtiroki.

Ushbu hisobot mualliflari tahlil cheklangan vaqt va resurslar doirasida amalga oshirilgani sababli, hisobotni to'laqonliligiga da'vo qilmaydilar.

¹ Ushbu nashrda MMT va MMD o'zaro sinonim sifatida qo'llaniladi.

MMT / MMDning asosiy maqsadlari

MMDni yaratishga intilayotgan mamlakatlar uchun samarali MMD tizimi qanday foyda keltirishi mumkinligini tushunish muhimdir. Shu nuqtai nazardan, MMDni muvaffaqiyatli amalga oshirgan yoki amalga oshirayotgan mamlakatlarning maqsadiga qarash o'rinli:

- *Malakalar tizimi malakalarning shaffofligini va solishtirish imkonini ilgari suradi, shuningdek, Yevropa ta'lim va o'qitish o'rtasida harakatchanlikni rag'batlantiradi. Ular, shu bilan birga, oldingi o'rganishlarni tan olish va tasdiqlash kabi keng qamrovli ta'lim va hayot davomida o'rganish siyosatiga ta'sir qilishi mumkin. Malakalar haqida ma'lumotlar bazalari va sertifikatlar, diplomlar va ilovalar orqali ma'lumot berish orqali mamlakatlar milliy va xalqaro darajada manfaatdor tomonlar va keng jamoatchilikka tizimlarni kengaytirishmoqda*².
- *Yangi Zelandiya Malakalar Tizimi bitiruvchining egallagan ko'nikma, bilim va xususiyatlarini ifodalaydi; shaxslar, guruhlar, sanoat va jamiyat ehtiyojlarini qondiradigan integral va jamlangan malakalarni rivojlantirishni talab qiladi; yuqori sifatli ta'lim yo'llarini qo'llab-quvvatlaydi va Yangi Zelandiya malakalarining sifatiga ishonchini va xalqaro darajada solishtirilishini oshiradi*³.
- *Janubiy Afrika NQF maqsadlari quyidagicha: o'rganish natijalari uchun yagona integratsiyalashgan milliy tizimini yaratish; ta'lim, malaka oshirish va karyera yo'llarda kirish, mobillik va rivojlanishni osonlashtirish; ta'lim va malaka oshirish sifatini oshirish; ta'lim, malaka oshirish va ish imkoniyatlaridagi o'tmishdagi nohaq diskriminatsiyani bartaraf etishni tezlashtirish*⁴.

UNESCO, ETF va CEDEFOP ekspertlari tomonidan 93 ta hisobotni o'rganib chiqishda Milliy malakalar tizimi (MMT) uchun o'n asosiy maqsad belgilandi (foizlar ularning tilga olinish chastotasini ko'rsatadi): 1. Malakalarni shaffofligini, taqqoslanilishini va tan olinishini yaxshilash (93%); 2. Hayot davomida ta'lim olishni qo'llab-quvvatlash, malakalarga kirish imkoniyatini oshirish va ta'lim va o'quv tizimlarining o'tkazuvchanligini ta'minlash (87.2%); 3. Norasmiy va informal o'rganishni tan olish va tasdiqlashni qo'llab-quvvatlash (73.3%); 4. Ta'lim va o'quv tizimlarini isloh qilish va sifatni oshirishni qo'llab-quvvatlash (68.6%); 5. Ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash (59.3%); 6. Sifatni ta'minlash tizimlarini yaxshilash (51.2%); 7. Ta'lim va o'quv tizimini yanada yaqinroq integratsiya qilishni ta'minlash (48.8%); 8. Xalqaro moslashuv uchun vosita sifatida foydalanish (32.6%); 9. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash (19.8%); 10. Turli manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash (17.4%)⁵.

Ushbu hisobotni tayyorlash davomida, O'zbekistonning Milliy malakalar tizimining asosiy maqsadlari va vazifalari, Kasbiy malakalar to'g'risidagi qonun loyihasida hamda Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida kasbiy malaka, bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarorida aks ettirilgan holda, solishtirma tahlili o'tkazildi.

Xulosa:

- Milliy Malakalar Tizimining asosiy maqsadlari va funksiyalari juda keng va ortiqcha tafsilotlarga ega bo'lib, samarali Milliy Malakalar Doirasining quyidagi asosiy xususiyatlarini hisobga olmaydi: chegaralararo ko'chish va hayot davomida o'rganishni qo'llab-quvvatlash, shaffoflik, solishtirish va Milliy Malakalar Doirasini xalqaro malaka doiralari bilan muvofiqlashtirish.

² [National Qualifications frameworks \(NQFs\) online tool | About | CEDEFOP \(europa.eu\)](#)

³ [The New Zealand Qualifications Framework \(nzqa.govt.nz\)](#)

⁴ <https://www.saga.org.za/about-saga/a-brief-history/>

⁵ Global Inventory of National and Regional Qualifications Frameworks, UNESCO, ETF and CEDEFOP (2023): https://www.cedefop.europa.eu/files/2237_en.pdf

Tavsiya:

- Xorijiy davlatlarning eng yaxshi tajribalarini va MMDning asosiy xususiyatlarini hisobga olgan holda, O'zbekistonning Milliy malakalar tizimining maqsad va vazifalarini milliy va xalqaro darajada barcha manfaatdor tomonlarga tushunarli va aniq qilib belgilash.

Milliy Malaka Doirasi / Milliy Malaka Tizimining asosiy elementlari / xususiyatlari

O'rganish darajalari, diskriptorlar va o'rganish natijalari

O'zbekiston milliy malakalar tizimi 2020-yil 15-mayda qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining 287-sonli qarori bilan tashkil etilgan. Uning malaka darajalari asosan Yevropa malakalar doirasiga (YMD) mos bo'lib, bilim, ko'nikma va avtonomiya-mas'uliyat kabi jihatlar bo'yicha belgilangan sakkizta mos darajaga ega. O'rganish natijalari o'rganish jarayonining yakunida shaxslar nimalarni bilishi, tushunishi va qila olishini ifodalaydi.

Ma'lumki, MMD ta'limning davomiyligi yoki turidan ko'ra o'quv natijalariga e'tibor qaratadi. O'rganish natijalari ta'limni tugatgandan so'ng o'quvchilar nima bilishi, tushunishi va qila olishini aniq belgilaydi (MMD daraja tavsiflari bo'yicha bilim, ko'nikma va kompetentsiyalarni aks ettiradi).

MMD / MMTni joriy qilish bo'yicha siyosiy qaror qabul qilish orqali O'zbekiston hukumati moslashuvchan, natijaga yo'naltirilgan ta'lim tizimini yaratishga bo'lgan istagini namoyon etdi.

Xulosalar:

- Afsuski, bu qarorning makro darajadagi natijalari hali meso-mikro darajada sezilmayapti. Boshqacha qilib aytganda, mamlakatda makro darajadagi ushbu siyosiy qaror meso (TVET/OT/mahalliy biznes) va mikro (o'qituvchilar – ishlab chiqarish ustalari - talabalar) darajalarda hali o'zgarishlarga olib kelmagan.
- Umuman olganda, mahalliy tajriba amaliyotida VET/OTning asosiy bosqichlari o'rtasida hali ham ko'zga ko'rinarli bog'liqlik yo'q: ehtiyojlarni baholash > kasbiy standart > ta'lim dasturi > o'quv rejasi > ko'nikmalarni baholash va sertifikatlash.

Tavsiyalar:

- “Natijaga yo'naltirilgan ta'lim xususiyatlari” va “Milliy malakalar tizimining asoslari” mavzusida o'quv dasturini tayyorlash va uni ta'lim sektori va Milliy malakalar tizimi xodimlari uchun majburiy qilish. Ushbu dasturlar ta'lim sektori va Milliy malakalar tizimining barcha darajalaridagi (makro, meso va mikro) mutaxassislarining fikrlash tarzini va ish prinsiplarini o'zgartirishga qaratilgan bo'lishi kerak;
- VET / Oliy ta'limning quyidagi bosqichlari uchun sifatni ta'minlash mexanizmlarini ishlab chiqarish: mehnat bozorini tahlil qilish, kasbiy standartlarni ishlab chiqish, kompetentsiyaga asoslangan ta'lim dasturlari va o'quv natijalarini tasdiqlash va sertifikatlash. Bu ish, shuningdek, metodologik qo'llanmalarni ishlab chiqish va mutaxassislarni tayyorlashni o'z ichiga olishi kerak.

Malaka turlari, yo'llari, rivojlanishi va kredit tizimlari

Zamonaviy Milliy Malakalar Tizimlarida quyidagi aniq belgilangan va tavsiflangan elementlar / mexanizmlar mavjud:

- **Malaka turlari**, masalan, sertifikatlar, diplomlar va darajalar.
- O'quvchilar uchun turli darajalar va malaka turlari o'rtasida uzluksiz harakatlanish imkonini beradigan **aniq yo'llar va rivojlanish yo'llari**. Bu umr bo'yi ta'lim va kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi hamda turli ta'lim turlari (masalan, kasbiy va akademik) o'rtasida o'tkazuvchanlikni ta'minlaydi.
- Shartli o'quv soatlari asosida ta'lim hajmini hisoblaydigan **kredit tizimlari**. Kreditlar turli kontekstlarda o'quv natijalarini ko'chirib o'tish va to'plashni osonlashtiradi.

Malaka turlarining bu tasnifi o'quvchilarga taqdim etiladigan turli ta'lim va o'quv shakllarini farqlash uchun muhimdir. Har bir tur, turli darajadagi o'quv natijalariga mos kelishi va bilim, ko'nikma va kompetentsiyalarning turli chuqurligini ifodalashi kerak.

Masalan, ushbu bo'limda Avstraliya tajribasi ko'rib chiqiladi. Avstraliya Malaka Doirasi (AMD) Avstraliya ta'lim va o'quv tizimida tartibga solinadigan malakalar bo'yicha milliy siyosatni o'zida aks ettiradi. U har bir ta'lim va o'quv sektoridan olingan malakalarni yagona keng qamrovli milliy malaka doirasiga kiritadi.

AMD Avstraliyada 10 darajaga ega va har bir daraja bilan bog'liq quyidagi malaka turlari mavjud:

AMD darajasi	Malaka turi	Malaka nomi
	Oliy o'rta ta'lim sertifikati	Har bir yurisdiksiya bo'yicha nomlar farq qilishi mumkin; ushbu nomlardan foydalanishda quyidagi bayonot qo'shiladi: "(Sertifikat nomi) Avstraliya Malaka Doirasida Oliy O'rta Ta'lim Sertifikatidir."
1	Sertifikat I	Sertifikat I (O'qish sohasi/disciplina)
2	Sertifikat II	Sertifikat II (O'qish sohasi/disciplina)
3	Sertifikat III	Sertifikat III (O'qish sohasi/disciplina)
4	Sertifikat IV	Sertifikat IV (O'qish sohasi/disciplina)
5	Diplom	Diplom (O'qish sohasi/disciplina)
6	Advanced Diploma (ilg'or diplom)	Advanced Diploma (O'quv sohasi /disciplina)
6	Associate Degree (kichik mutaxassis darajasi)	Associate Degree (O'quv sohasi /disciplina)
7	Bakalavr	Bakalavr (O'qish sohasi/discipline)
8	Bakalavr (Faxriy daraja)	Bakalavr (O'qish sohasi/discipline) (Faxriy)
8	Bitiruvchilik sertifikati	Bitiruvchilik sertifikati (O'qish sohasi/disciplina)
8	Bitiruvchilik diplomi	Bitiruvchilik diploma (O'qish sohasi/disciplina)
9	Magistr darajasi (Tadqiqot)	Magistr (O'qish sohasi/disciplina)
9	Magistr darajasi (Kurs ishi)	Magistr (O'qish sohasi/disciplina)
9	Magistr darajasi (Uzaytirilgan)	Magistr (O'qish sohasi/disciplina)
10	Doktorantura darajasi	Doktor (O'qish sohasi /disciplina)
10	Oliy doktorantura darajasi	Doktor (O'qish sohasi /disciplina)

AMD quyidagi hujjatlar bilan ham qo'llab-quvvatlanadi: AMD Kvalifikatsiyalarni Berish Siyosati, AMD Kvalifikatsiyalar Yo'llari Siyosati, AMD Kvalifikatsiyalar Ro'yxati Siyosati, AMD

Kvalifikatsiyalar Turini Qo'shish va O'chirish Siyosati, AMD Atamalar Lug'ati, AMDning Xalqaro Kvalifikatsiyalar Ramkalari bilan Muvofiqlashtirish Tamoyillari va Jarayonlari.⁶

O'zbekiston Respublikasi Milliy Kvalifikatsiya Tizimini tartibga soluvchi amaldagi hujjatlarda kvalifikatsiyalar turlari va beriladigan hujjatlar haqida ma'lumot topishning iloji bo'lmadi. Davlat tomonidan beriladigan hujjatlar uchun berish tartibi va talablari quyidagi hujjatlarda tavsiflangan:

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasi hududlarida ishsiz fuqarolarni kasb-hunarga o'qitish markazlarini tashkil etish to'g'risida»gi qarori (2017-yil 10 aprel, 199-son).
- «O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Oliy ma'lumot to'g'risidagi bakalavr va magistr diplomlarining davlat namunalarini tasdiqlash to'g'risida»gi qarori (2019-yil 19-iyul, 607-son).
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus professional ta'lim to'g'risidagi hujjatlarining davlat namunasini tasdiqlash to'g'risida»gi qarori (2020-yil 19 noyabr, 734-son).
- Aholi bandligi to'g'risidagi qonun, 80-modda (2020): Yakuniy malaka imtihonlari va malaka berish tartibi (Bandlik va Kambag'allikni qisqartirish vazirligining kasbiy o'quv markazlariga tegishli).

Ushbu hujjatlarning chop etilgan sanalaridan ko'rinib turibdiki, ularning ikkitasi Milliy Malakalar Tizimi (MMT) joriy etilishidan (2020-yil 15-may) oldin chop etilgan va ularning mazmuni tahlil qilish, ularning hech birida MMT haqida birorta ham eslatma yo'qligini ko'rsatadi. MMTni tartibga soluvchi hujjatlarda ham yuqoridagi hujjatlarga hech qanday eslatma yoki havola mavjud emas.

Bu nomuvofiqlik boshqa bir muammoni keltirib chiqaradi - chiqarilgan davlat hujjatlarida va ularning ilovalarida o'rganish natijalari (kompetensiyalar) va kredit hajmi haqida hech qanday tavsif yo'q, bu esa ushbu hujjatlarning xorijiy mamlakatlarning MMTlari tomonidan taqqoslanishi va tan olinish jarayonlarini murakkablashtiradi.

Xulosa:

- O'zbekiston Respublikasi Milliy Malakalar Tizimida kvalifikatsiya (malaka) turlari va hujjatlarning yagona tavsifi mavjud emas. Shuningdek, sertifikatlar yoki diplomlar ularning MMD darajalari bilan bog'liqligini ko'rsatmaydi va ularning ilovalarida ularning egalarining kompetensiyalari va kredit hajmi haqida ma'lumot yo'q.
- O'zbekiston Respublikasi Milliy Malakalar Tizimida kredit tizimi ham, turli darajalar va kvalifikatsiya turlari o'rtasida silliq harakatlanishni ta'minlaydigan aniq rivojlanish yo'llari va marshrutlar ham mavjud emas. Bu hayot davomida o'rganish va kasbiy rivojlanishni ilgari surmaydi.

Tavsiyalar:

- Rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalanib, MMD bilan bog'langan kvalifikatsiya turlarining yagona tasnifi joriy etish. Kvalifikatsiya turlari va ularni tasdiqlovchi hujjatlar haqida yagona hujjat tayyorlash.
- MMTning barcha darajalari uchun kredit tizimini ishlab chiqish va joriy etish.

⁶ Avstraliya Malakalar Doirasi (AMD): <https://www.aqf.edu.au/>

Avval olingan bilimlarni tan olish (RPL) / Tan olish, Validatsiya va Akkreditatsiya (RVA)

MMTlar ko'pincha RPL / RVA uchun qoidalarni o'z ichiga oladi. Bu esa shaxslar uchun norasmiy yoki noan'anaviy o'qish orqali olingan ko'nikmalar va bilimlarni rasmiy tan olish imkoniyatini beradi. RPL / RVA ta'lim faqat sinflarda sodir bo'lmashini yaxshi biladi. Odamlar ish tajribasi, volontyorlik, mustaqil o'rganish va boshqa norasmiy yoki noan'anaviy faoliyatlar orqali qimmatli ko'nikmalar va bilimlarga ega bo'lishadi.

Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida kasbiy malaka, bilim va ko'nikmalar milliy tizimi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2020-yil 15-maydagi 287-son⁷ qarori nafaqat validatsiya organlarning funksiyasi va vazifalari (Malakalarni baholash markazlari) validatsiya tartiblari/qoidalarni ta'riflovchi birinchi hujjat bo'ldi.

"Aholi bandligi to'g'risida"gi qonunga Malakani baholash markazlariga (81-modda), Malakani baholash markazlarini akkreditatsiyadan o'tkazish tartibi (82-modda), Malaka, bilim va ko'nikmalarni baholashdan o'tkazish tartibi (83-modda) va Malaka, bilim va ko'nikmalarni baholashdan o'tkazish natijalariga (84-modda) tegishli moddalar kiritilgan.

"Aholi bandligi to'g'risida"gi qonun Malakani baholash markazini akkreditatsiya qilish tartiblarini ham tartibga soladi va unda asosiy organ sifatida Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi belgilangan (82-modda). Qonunga ko'ra, kasbiy faoliyatning (kasbning) bir nechta turlari bo'yicha bitta Malakalarni baholash markazini akkreditatsiyadan o'tkazishga ruxsat etiladi.

Xulosalar:

- Yuqoridagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston RVA tizimini yaratish bo'yicha samarali qadamlar qo'ygan. Mamlakatda RVA uchun qonuniy va me'yoriy asoslar, shuningdek, RVA ta'minotchilari tashkil etilgan.
- Biroq, RVA tizimi hali ham o'zining dastlabki bosqichida va kuchli va zaif tomonlarga ega. Buni quyidagi SWOT (Kuchli tomonlar, Zaif tomonlar, Imkoniyatlar, Tahdidlar) tahlil jadvali yaqqol ko'rsatadi:

Kuchli tomonlar	Zaif tomonlar
- Qulay qonunchilik bazasi; - Milliy malaka ramkasining mavjudligi; - Validatsiya uchun mas'ul bo'lgan muassasalar yaratilgan.	- Ilg'or tajribalarni hisobga oladigan milliy validatsiya tamoyillari (shu jumladan, yo'riqnomalar) ishlab chiqilmaganligi; - Validatsiya bo'yicha mutaxassislarining yetishmasligi; - MBMlarda validatsiyani amaliy qo'llash holatlari mavjud emas; - Validatsiya uchun moliyalashtirish mexanizmlarining zaifligi; - Validatsiya uchun ma'lumotni qo'llab-quvvatlash tizimining zaifligi; - Jamoatchilik uchun validatsiya masalalari bo'yicha maslahatlar yetishmovchiligi.

⁷ Resolution of the Cabinet of Ministers «About the measures to organize the activities of the National System of Professional Qualifications, Knowledge and Skills in the Republic of Uzbekistan» (№287 dated May 15th, 2020): <https://lex.uz/docs/4814154>

Imkoniyatlar	Tahdidlar
- Yuqori talab (kuchli migratsiya oqimlari, rivojlangan norasmiy iqtisodiyot sektori); - VET sektorida (GIZ, UNESCO, HELVETAS, ADB tomonidan moliyalashtirilgan) katta loyihalarning mavjudligi; - Tasdiqlash uchun eng yuqori ehtiyoj va qulay sharoitlarga ega sektorlarda talab mavjudligi; - Kuchli siyosiy qo'llab-quvvatlash.	- Jamoatchilik, qaror qabul qiluvchilar va xususiy sektor tomonidan tasdiqlash mexanizmlariga ishonchning yo'qolishi; - Hukumatning Malakalarni Baholash Markazlari g'oyasini va keyingi rivojlanishini tark etishi.
▪ Professional standartlar (shu jumladan tuzilma va mazmun)ni ishlab chiqish mexanizmi sifatini ta'minlash va muntazam yangilashni ta'minlash uchun takomillashtirishni talab qiladi. Professional standartlarni tasdiqlash va sertifikatlash uchun asos sifatida qabul qilish qiyin, chunki ular jarayonni tasvirlab beradi va baholash ko'rsatkichlariga ega emas. ▪ Hozirgi malakalarni baholash qoidalari umumiy va yuzaki bo'lib, kompetensiyalarni tasdiqlash va baholashga e'tibor bermaydi. Yuqori sifatli va shaffof tasdiqlash va sertifikatlashni o'tkazish uchun KBMLar texnik va metodik qo'llab-quvvatlash, shuningdek, malakali baholovchilar (ekzaminatorlar)ni talab qiladi. ▪ Samarali RVA jarayonlarini amalga oshirish faqat "kiritishlar" ta'minlanganda amalga oshirilishi mumkin, masalan, sertifikatlash va tasdiqlash qoidalari, texnik va inson resurslari infratuzilmasi, malakali baholovchilar yoki ekzaminatorlar, qo'llanmalar va materiallar, baholash standartlari, potensial nomzodlar uchun mavjud maslahat xizmatlari hamda moliyalashtirish mexanizmlari.	

Tavsiyalar:

Tasdiqlash va sertifikatlash rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilar tavsiya etiladi⁸:

- Kasbiy kompetensiyalarni baholash uchun aniq mezonlarni taqdim etish;
- Manfaatdor tomonlarga validatsiya va sertifikatlash tartiblari haqida ma'lumot berish;
- Baholovchilar uchun talablarni yaratish, ularni tanlash va o'qitish mexanizmlarini yaratish;
- Baholash usullari va tartiblarini yaxshilash;
- Validatsiya va sertifikatlash natijalarini hujjatlashtirish, baholash va monitoring qilish amaliyotini takomillashtirish;
- Validatsiya va sertifikatlash sifatini ta'minlash uchun rasmiy mexanizmlar yaratish.

⁸ Batafsil ma'lumot uchun GIZ TexVET loyihasi tomonidan tayyorlangan "O'zbekistonda Professional Kompetensiyalarni Tasdiqlash va Sertifikatlash Konsepsiyasi" loyihasiga qarang (2022).

Sifat ta'minoti, boshqaruv va manfaatdor tomonlarning ishtiroki

MMTNi joriy etishni qo'llab-quvvatlash uchun MMT maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan imkoniyatlarni ta'minlash muhimdir. Ko'pgina mamlakatlar maxsus tashkilotlar tuzishni ma'qul ko'rishadi. Ushbu tashkilotlar manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirish, malakalarni tartibga solish va sifatni ta'minlash, malakalarni belgilovchi va taqdirlovchi tashkilotlar va malakalarni rivojlantirish bilan shug'ullanishlari mumkin. Malakalar bo'yicha agentliklar va organlarining funktsiya va vazifalari quyidagi jadvalda keltirilgan:⁹

Funksiyalari	Vazifalari
MMTNi rivojlantirish	- MMT tuzilmalarini qo'llab-quvvatlash. - Siyosiy qarorlarni tayyorlash. - MMTni mehnat bozoridagi kasblarga bog'lash.
Hamkorlik va muvofiqlashtirishni osonlashtirish	- Kelishilgan pozitsiyalarni shakllantirish. - Munozarani osonlashtirish. - Transversal kompetensiyalar bilan shug'ullanish. - Hududiy va sektoral tashkilotlar bilan ishlash.
Ehtiyojlarni aniqlash va ustuvorlikni belgilash	- Yangi kasblarni aniqlash. - Kasbiy standartlarni ishlab chiqish/yangilashni tashkil qilish. - MMTga kiritilishi mumkin bo'lgan kvalifikatsiyalarni ko'rib chiqishni tashkil qilish. - Malakalar ko'payishi/qaytarilishini hal qilish. - Manfaaddor tomonlarni maxsus standartlar/kvalifikatsiyalar ishlab chiqishga taklif qilish.
Xalqaro pozitsiyalash	- MMT haqida ma'lumotlarni ichki va tashqi yo'nalishda, shuningdek, veb-sayt orqali tarqatish. - Umumiy tilni qo'llash. - Navigatsiya vositalaridan foydalanish.
Registr va ma'lumotlar bazalarini boshqarish	- MMT, bo'linmalar, kasbiy standartlar, taqdirlovchi tashkilotlar, baholash markazlari, ekspertlar, bitiruvchilar, ta'lim dasturlari, trening o'tkazuvchilar, o'quv kompaniyalari, o'qituvchilar va o'quvchilarga sertifikatlar berish orqali ro'yxatini boshqarish va mavjudligini tasdiqlash.
Yordam, salohiyatni kuchaytirish va yo'naltirish	- Sektor Malaka Kengashlari yoki kasbiy /taqdirlovchi tashkilotlarni standartlar va malakalar ishlab chiqish bilan qo'llab-quvvatlash. - Malakalar turlari, norasmiy ta'lim va informal o'rganish natijalarini tasdiqlash va o'quv dasturlari bo'yicha yo'riqnomalar.
Sifatni ta'minlash va oshirish	- Taqdirlovchi tashkilotlar, standartlar, malakalar, o'quvchilarni akkreditatsiyadan o'tkazish. - Malakalar o'rtasidagi izchillik va dolzarblikni oshirish. - Kirish imkoniyatlari va alternativ yo'llarni kengaytirish. - Baholash/baholovchilar/tasdiqlovchilar sifatini oshirish. - Yetkazib beruvchilar sifatini yaxshilash. - Turli ishtirokchilarni monitoring qilish va baholash.
Tizimning ishlashini tadqiq qilish	- Ta'sir va samaradorlikni baholash. - Muntazam qayta aloqani yig'ish.
	- Ichki sifatni ta'minlash jarayonlarini qo'llab-quvvatlash. - O'quv dasturlarini rivojlantirish.

⁹ Manba: Global Inventory of Regional and National Qualifications Frameworks, UNESCO, ETF and CEDEFOP (2015): [Global inventory of regional and national qualifications frameworks, volume I: thematic chapters - UNESCO Digital Library](#)

Trening olib boruvchilarni qo'llab-quvvatlash	- Ta'lim va o'qitish xizmatlarini qo'llab-quvvatlash. - O'qituvchilar va trenerlarni tayyorlash.
--	---

MMDlarning rivojlanish bosqichlari va ularni boshqarish tizimi o'rtasida bir bog'liqlik mavjud bo'lishi mumkin. Dastlabki bosqichdagi MMTlar odatda vazirlik tomonidan boshqariladi, faqat aktivlashtirish va operatsion bosqichga yetgan MMTlar orasida esa ko'proq soni maxsus agentliklar, idoralar yoki tarmoqlararo organlar tomonidan boshqariladi. Yana bir kuzatuv shuki, MMT qanchalik rivojlangan bo'lsa, koordinatsiya va kundalik boshqaruv yoki amalga oshirish vazifalarini birlashtirish tez-tez uchraydi. Hozirgi kunda, taxminan uchdan bir qismi ana shunday boshqarilmoqda¹⁰.

O'zbekistonda ham Milliy Malakalar Tizimiga mas'ul tuzilmalar yaratildi, ular quyidagi jadvalda keltirilgan:

Nomi	Funksiyalari
Professional Malakalar va Kompetensiyalarni Rivojlantirish Kengashi	- Milliy malakalar tizimi ishtirokchilarining faoliyatini baholash - Professional kompetensiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish.
Bandlik va Qashshoqlikni qisqartirish vazirligi huzuridagi Mehnat Bozori Tadqiqotlari Instituti	- Professional Malakalar va Kompetensiyalarni Rivojlantirish Kengashining ishchi organi hisoblanadi - MMT bo'yicha tadqiqotlar olib borish va tizimni takomillashtirish bo'yicha ishlarni tashkil etish - Tarmoqlar bo'yicha malakalar va bilimlarga ehtiyojlarni va tendensiyalarni o'rganadi - Tarmoqlar bo'yicha malaka ramkalarini ishlab chiqish va takomillashtirish - Kasbiy standartlarni ishlab chiqish va joriy etish faoliyatini muvofiqlashtiradi - Norasmiy va informal ta'lim natijalarini tan olish, validatsiya va akkreditatsiya qilish tizimini shakllantirishda ishtirok etadi, jumladan Malakalarni baholash markazlarini tashkil etish.
Tarmoq Kengashlari	- Mehnat bozori monitoringi asosida tarmoqlarda malaka va bilimlarga bo'lgan ehtiyojlarni aniqlash - Sektor Malaka Ramkalarini ishlab chiqish, joriy etish va takomillashtirish - Norasmiy va informal ta'lim natijalarini tan olish, validatsiya va akkreditatsiya qilish tizimini shakllantirish, jumladan Malakalarni baholash markazlari faoliyatini tashkil etish - Kasbga yo'naltirish bo'yicha ishlarni tashkil etish va ma'lumot materiallarini ishlab chiqish.
Malakalarni Baholash Markazi	- Mehnat bozorida talab qilinadigan kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lgan arizachilarning malakasini baholash - Ishga qabul qilish, professional tuzilmani o'stirish jarayonida arizachilarning kasbiy kompetensiyalar va kasb standartlari talablariga mos kelishini tasdiqlash

¹⁰ Manba: Global Inventory of National and Regional Qualifications Frameworks, UNESCO, ETF and CEDEFOP (2023): https://www.cedefop.europa.eu/files/2237_en.pdf

O'zbekiston va xorijiy davlatlardagi malaka agentliklari va organlarining vazifalari va funksiyalarini taqqoslash asosida quyidagi xulosalar chiqarilishi mumkin.

Xulosalar

- O'zbekistonning amaldagi me'yoriy hujjatlarida MMTni tadqiqot olib borish va yanada rivojlantirish; hamkorlikni qo'llab-quvvatlash va muvofiqlashtirish; ehtiyojlarni aniqlash va ustuvorliklarni belgilash; registr va ma'lumotlar bazalarini boshqarish; yordam ko'rsatish, salohiyatni oshirish va yo'riqnomalar berish; ta'lim beruvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun mas'ul tuzilmalar aniqlandi. Xalqaro MMTlar bilan hamkorlikni ta'minlash va sifatni yaxshilash uchun mas'ul tuzilmalar esa hali ko'rinmayatganligini aytish joiz.
- MMT o'z funksiyalarini bajarish uchun yuqori sifatli jarayonlarni tashkil etishda zarur bo'lgan kiritishlar (inputs) - yangi yondashuvlar, kasbiy standartlarni ishlab chiqish bo'yicha yo'riqnomalar, ta'lim dasturlari, validatsiya va sertifikatlash tashkiloti bo'yicha yo'riqnomalar, shuningdek, MMT xodimlarining malakasini oshirish dasturlari - qabul qilmagan.
- MMT va uning ishtirokchilari (ayniqsa, yangi tashkil etilganlari – Respublika Kengashi, Mehnat Bozori Tadqiqotlari Instituti, Tarmoq Kengashlari va Malakalarni Baholash Markazlari) o'z funksiyalarini bajarish uchun zarur darajadagi moliyaviy va texnik yordamni olmaganligi sababli ular kutilgan natijalarni ko'rsata olmadilar.
- Kasbiy malaka va bilimlarni rivojlantirish bo'yicha Respublika Kengashi hali ham malakalarni rivojlantirish bo'yicha eng yuqori tarmoqlararo organ sifatida qabul qilinmayapti. Buning sabablaridan biri Respublika Kengashining Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi huzurida tashkil etilishi (vazirlik boshqaruvi modeli) hamda muvofiqlashtirish va kundalik amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan tuzilma (Malaka bo'yicha Agentligi/Idorasi) yetishmovchiligi bo'lishi mumkin.
- Hukumat organlari tuzilmalarida amalga oshirilgan institutsional o'zgarishlar (ayrim organlarning yopilishi va vazirliklarning birlashishi) MMT faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Masalan, Ta'lim Sifatini Nazorat Qilish Davlat Inspeksiyasining yopilishi MMTni ta'lim sifatini nazorat qiluvchi muhim organidan mahrum qildi. Uning funksiyalarini ikki vazirlik o'rtasida taqsimlash ta'lim tizimining sifatini tashqi (mustaqil) nazorat qilishni imkonsiz qildi.

Tavsiya:

- Respublika Kengashning vakolatini va rolini oshirish uchun uni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tasarrufiga o'tkazish. Bu Kengashni tarmoqlararo tuzilmaga aylantirishga yordam beradi.
- Malakalar bo'yicha vakolatli organ (yoki regulator) yaratish: (i) malaka beruvchi tashkilotlar taqdim etish uchun tan olingan provayderlar uchun aniq talablar va qat'iy va tegishli sifat standartlarini belgilaydigan tartibga solish qoidalarini o'rnatish; (ii) kvalifikatsiyalarni taqdim etishga haqli bo'lgan ta'lim muassasalarini akkreditatsiyadan o'tkazish; (iii) O'zbekiston MMT doirasida kvalifikatsiyalarni akkreditatsiyadan o'tkazish; va (iv) O'zbekiston MMT doirasidagi modullar va kvalifikatsiyalar haqida foydalanuvchilarni xabardor qilish, hamda O'zbekiston MMT va unda faoliyat yuritayotgan tashkilotlar haqida jamoatchilikka hisobot berish. Sifat nazorati bo'yicha organ tashkil etish va bu organ TVET tizimining barcha darajalarida sifat standartlarini

ishlab chiqadi. Sifat nazorati bo'yicha organ va kvalifikatsiyalar bo'yicha vakolatli organ bir tuzilma bo'lishi mumkin¹¹.

- Malakalar organi (yoki tartibga soluvchi)ni tashkil etish kerak, bu organ: (i) taqdirlash tashkilotlari va ramkaga bo'limlarni (qisman malakalarni) kiritish huquqiga ega provayderlar uchun aniq talablar va qat'iy hamda mos sifat standartlarini belgilaydigan me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqadi; (ii) malaka berishga layoqatli ta'lim provayderlarini akkreditatsiyadan o'tkazadi; (iii) O'zbekiston Milliy Malaka Ramkasi doirasida malakalarni akkreditatsiyadan o'tkazadi; va (iv) foydalanuvchilarni O'zMMR doirasida mavjud bo'lgan modullar va malakalar haqida xabardor qiladi hamda O'zMMR va uning doirasida faoliyat yuritayotgan tashkilotlar haqida ommaviy ravishda hisobot beradi. Shuningdek, sifatli texnik va kasb-hunar ta'limi (TVET) standartlarini ishlab chiqadigan sifat nazorati organini yaratish kerak. Sifat nazorati organi va malakalar organi bir xil tuzilma bo'lishi mumkin.
- MMT ishtirokchilari, ayniqsa Mehnat Bozori Tadqiqotlari Instituti, Tarmoq Kengashlari va Malakalarni Baholash Markazlari uchun moliyaviy ko'makni kuchaytirish kerak¹².

¹¹ Batafsil ma'lumot uchun UNESCO / EU TVET loyihasi tomonidan tayyorlangan O'zbekiston uchun TVET strategiyasi loyihasiga qarang.

¹² Batafsil ma'lumot uchun GIZ TexVET loyihasi (2022) tomonidan tayyorlangan O'zbekistondagi Tarmoq Kengashlari bo'yicha hisobotga qarang: <https://tvvet.edu.uz/upload/iblock/010/m8rdc15f3h5kx4yqcrnqwklq7v3dq2tx.pdf>

Foydalanilgan manbalar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son);
2. O'zbekiston Respublikasining "Aholini bandligi to'g'risida"gi Qonuni (2020-yil 20-oktabr, O'RQ -642-son);
3. Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida kasbiy malaka, bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori (15.05.2020 dagi 287-son);
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Malakalarni baholash tizimini tubdan takomillashtirish va mehnat bozorini malakali kadrlar bilan ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori (2020-yil 31-dekabr, PQ-4939-son);
5. Vazirlar Mahkamasining "Kasbiy ko'nikma va bilimlarni rivojlantirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori (2021-yil 30-sentabr, №606);
6. COUNCIL RECOMMENDATION of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning (2012/C 398/01);
7. Cedefop (2015). Kasb-hunar ta'limi va o'qitishda sertifikatlash sifatini ta'minlash. Lyuksemburg: Noshirlik idorasi. Cedefop tadqiqot qog'ozi; №51.
<http://dx.doi.org/10.2801/25991>
8. GIZ TexVET loyihasi (2022) tomonidan tayyorlangan O'zbekistonda kasbiy kompetensiyalarni tasdiqlash va sertifikatlash bo'yicha konsepsiya loyihasi;
9. GIZ TexVET loyihasi (2022) tomonidan tayyorlangan O'zbekistondagi Sektor Malaka Kengashlari bo'yicha hisobot:
<https://tvvet.edu.uz/upload/iblock/010/m8rdc15f3h5kx4yqcrnqwklq7v3dq2tx.pdf>
10. Global Inventory of National and Regional Qualifications Frameworks, UNESCO, ETF va CEDEFOP (2023): https://www.cedefop.europa.eu/files/2237_en.pdf
11. Global Inventory of Regional and National Qualifications Frameworks, UNESCO, ETF and CEDEFOP (2015): [Global inventory of regional and national qualifications frameworks, volume I: thematic chapters - UNESCO Digital Library](#)
12. UNESCO / EU TVET loyihasi tomonidan tayyorlangan O'zbekiston uchun TVET strategiyasi loyihasi.